

PANİK YÖNETİMİ: BİR TOPLU DAVRANIŞ BİÇİMİ OLARAK PANİK VE ÖNLEME YOLLARI

Dr. Turkut Göksu
Polis Akademisi Arş. Gör.

ABSTRACT

Panic is behavior or feeling of anxiety, which is so great that people act without thinking about what would be the best thing to do or cannot do anything because of shock. Panic behavior emerges with fear together. It may be an individual and collective behavior. When it is a collective character it may create very dangerous results: loss of lives and goods.

In this article after giving brief explanation about panic and some panic reasons in the social facts, police duty during panic behavior is discussed. Common panic behaviors were established, then possible police actions were suggested in each case.

In this article it is claimed that awareness of and/or knowledge about panic behavior may reduce harmful or unwanted results of it, especially if there is no real danger. To prevent panic, prior knowledge of what to do and the habit of using knowledge can help.

Keywords: Panic, collective behavior, police, policing measures, panic administration.

Panik Kavramı ve Bazı Bilgiler

Panik çok aşırı heyecan durumunda korkuyla beraber ortaya çıkan ve insanların hiç bir şey yapamaması şeklinde veyahut o durumdan kurtulmanın en iyi yolunu düşünmeden ani olarak hareket ederek buldukları durumdan kurtulmaya çalıştıkları bir davranış türüdür. Panik durumunda çok güçlü bir korku insanı etkisi altına alır. Ergil (1994: 66-67), korku ortamında “insanların mantıklarını geçici olarak” kayb ettikleri hususunu vurgulamaktadır. İnsanlar bu durumda soğukkanlı ve mantıklı hareket edemezler. Panik davranışı bireysel olabileceği gibi kolektif de olabilir.

Tanımdan da anlaşılacağı üzere insanlar panik anında temelde iki çeşit davranış ortaya koyarlar. Bunların birincisinde kişi şoka girer ve hareketsiz kalır. Örneğin, trafik kazalarındaki veya kişinin bir yakınının ölüm haberini alması durumundaki davranışlar genellikle şoka girme şeklindedir. Bazen de panik davranışının ilk anında insanlar şoke olurlarken daha sonra bu durumdan kurtulup hiperaktif duruma geçebilmektedirler.

İkinci durumda ise görülen temel davranış insanın mevcut durumundan hızla uzaklaşmaya çalışmasıdır. Yani canını, bedenini kurtarma yönünde ani hareketlerde bulunmasıdır. Panikleyenler kendilerini kurtarmak için tüm ödev, yükümlülük, taahhüt ve kararlarını unutabilirler (Rule, 1988:100). Rule (s.100) Park ve Burgers'den aktararak panik halindeki insanların “vahşi bir şekilde derilerini kurtarmaya” çalıştıklarını belirtmektedir.

Panik, tehlikenin olduğu yerde vardır ve hayatta kalma mücadelesi şeklinde ortaya çıkar. Tehdit sadece yaşama yönelik olmayıp mali krizlerde olduğu gibi

ekonomik ve sosyal statüye yönelik de olabilir (Broom & Selznick, 1963:263). Panik halinde kişiler disorganize; davranışlarını zorlayıcı, içten gelen ve karşı koyamadıkları bir hissin tesiriyle yapmakta olup, gereksiz hareketler içindedirler. Mekanik, hissi ve heyecanlı birliktelik, koordineli aksiyonun yerini almıştır. Örneğin, yanan bir binadakilerden bir grup panikleyip pencerelerden atlamaya başlarsa diğerleri de onları takip eder. Yangın söndürme teçhizatı mevcut olmasına rağmen bu irrasyonel davranışı yaparlar.

Panik davranışının hem bireysel hem de kolektif bir davranış olduğu belirtilmiştir. Kişiler yalnızken de paniğe kapılabilirler ancak hasar ve can kaybı toplu panikteki kadar olmaz. Çünkü toplu hareketlerde kalabalığın kütle olarak yıkıcı bir niteliğinin olması yanında panik olayında şüursuzca, sadece canını kurtarmayı düşünen tahripkarlığa açık bir nitelik de mevcuttur. Böyle olunca bu kütle önüne çıkan engelleri ortadan kaldırma peşindedir.

Panik genelde tehlikenin olduğu veya kişilerin öyle hissettiği ya da varsaydığı ortamlarda ortaya çıkar. Örneğin, yangın; sel baskını; savaşta bozgun; futbol maçlarında yangın ve olay çıkması; gemi, uçak ve otobüs kazaları; mitinglerde bomba atılması ve beklenmeyen benzeri olaylar çıkması; konser; suikast gibi durumlarda panik hali ortaya çıkabilir.

Panikler organize olmayan, genelde başka kişilerin sebep olduğu (özellikle toplu davranış halinde) ve mantıklı düşüncenin (bazen bazı fizyolojik fonksiyonların da) sağlıklı çalışmadığı bir durumdur. Panik davranışına sadece başka insanlar neden olmazlar. Bunun yanında kedi, köpek gibi başka canlıların; yangın, sel baskını gibi doğal afetlerin; savaş gibi olayların; trafikte yolun buzlanması” gibi doğa olaylarının; silah gibi nesnelerin de paniğe neden olduğu görülür. Panik durumunda insanlar çok gereksiz ve etkisiz eylemlerde bulunabilirler.

Panik durumunda iki şekilde heyecanlı ve hissi bir yayılma vardır.

1. Diğerlerinin varlığı, dedikodu, teşvik ve tahrikin hızla yayılmasıyla, tehlike duygusunu karşı konulamayacak ölçüde büyütür. 2. Heyecanların sirayet etmesi felaket getirici aksiyonların (eylemlerin) birleşmesine ve büyümesine sebebiyet verebilir (Broom & Selznick,1963: 263).

Batan bir gemide, kargaşanın çıktığı bir maçta, veya yangın çıkan bir sinemada esas olan davranış, insanların farklı ve koordineli bir şekilde can simitlerine veya çıkışlara ulaşmalarıdır. Ancak tehlike durumunda insanların mekanik, korkulu, heyecanlı ve koordinesiz davranışları, olması gereken bu koordineli davranışları ikinci plana iter. Bir kişinin irrasyonelce yaptığı hareketi hemen diğerleri de yapmaya çalışır. İnsanlar etkilenmeye ve telkine açıktırlar. Herkesin aynı yöne yönelmesi insanları felakete sürükler. Örneğin, iki tane çıkışın olduğu yerde ilk hareketi yapanlar 1 numaralı çıkışa yönelmişlerse 2 numaralı çıkışın yanındaki insanlar da o yöne yönelebilirler ve normalde 2 numaralı çıkıştan kurtuluşları mümkünken 1 numaralı çıkıştan ölümlerine koşarlar.

Ergil (age, s.68-69), paniğe yol açan temel sosyal etkenleri beş grupta toplamaktadır. Bunlar: 1- Yapısal yatkinlik (yani gerilim yaratmaya uygun fiziki, sosyal ya da psikolojik ortam), 2- Gerilim (sonuç konusunda belirsizlik, kararsızlık, denetlenemezlik ve çaresizlik duygularının doğması), 3- Endişe (histerik bir inancın doğması), 4- Hızlandırıcı ya da Arttırıcı Etmen (“belirginleşmemiş endişeyi, korkuya dönüştürecek belirgin bir tehlike kaynağı ya da simgesi” olmalı ve bu kaynak ya da simge “endişeli bireylerin tedirginliklerini ve kuşkularını “doğrulmalı”, “haklı çıkarmalıdır””), 5- Kaçış İçin Harekete Geç(iril)me (panik

için “son gerekli koşul”). Bu son durumda bahsedilen gergin ortamı harekete geçirecek bir kişi ya da olay ortaya çıkar ve paniği başlatır. Örneğin, telaşla koşturular başlar ve diğerleri de onu takip ederler.

Ülke veya şehirlerdeki panik olayları nedeniyle toplu halde kaçışlar, göç olayları görülebilir. Özellikle iç savaşlarda sınır ülkelere göç olayları yaşanmaktadır. Kuzey Irak'ta Saddam'dan kaçan yüz binlerce insan panik halinde Türkiye'ye sığınmışlardır. Benzer bir durum Bulgaristan'dan yine Türkiye'ye göçü neden olmuştur.

Kırıkkale'deki MKE depolarındaki patlama, Adana'daki deprem ve 17 Ağustos 1999 tarihindeki Marmara depreminde yüz binlerce insanın İzmit ve Adapazarı'ndan göç ettikleri görülmüştür. İnsanlar değerli eşyalarını alarak veya alamadan şehirlerden kaçmaya başlamışlardır. Burada, insanların içinde bulunduğu bu durumdan yararlanmaya çalışan kötü niyetli kimselerin her zaman bulunabileceği de antreprantez belirtilmelidir. Boşaltılan evlere girip, ölü ve yaralılara yaklaşım soymaya çalışan kimselere her olayda rastlanabilmektedir.

Bilgi, eğitim ve tecrübe, panik anında zararı azaltan unsurlardandır. Özellikle tehlike (panik) çok büyük miktarda değilse. Hem halkın hem de polis (ya da diğer görevlilerin) bu konularda eğitilerek onlara panik durumunda sakin ve rasyonel düşünmeleri alışkanlığı kazandırılmalıdır. Bazı pratikler bu yolda yapılan çalışmalara örnektir. Sivil Savunmanın karartma hareketleri, yangın söndürme tatbikatları vs. gibi çalışmaların halkın bu gibi durumlarda paniğe kapılmadan normal davranışlarda bulunmalarını sağlayabilir. İngiltere'de okullarda her dönem bir kaç defa olmak üzere yangın tatbikatı yapılmakta, hem çocukların konuya aşina olmaları ve gerçek yangın olduğunda paniklememeleri sağlanmakta, hem de binanın nasıl ne kadar sürede boşalabileceği ve eksik olan hususların neler olduğu tespiti yapılmaktadır. Bu çeşit tatbikatlar kütüphane, hastane gibi tüm kamuya açık binalarda yapılmaktadır.

Yılda bir veya bir kaç yılda bir, tatbikat yapıldığı halka haber verilerek, metroda, garlarda, vb toplu yaşam alanlarında yapılabilir. Böylece halk panik durumlarına alıştırmış olur. Böyle bir uygulamanın bir diğer yararı da gerçek olay olduğunda görevlilerin, izdiham olmadan, paniğe kapılmadan halkı “tatbikat var” söylemiyle boşaltmaları olabilir.

Toplumsal Olaylarda Panik

Miting, toplantı ve gösteri yürüyüşleri gibi toplumsal olaylarda paniğin önlenmesi için gerek olay öncesinde gerekse olay sırasında bazı tedbirlerin alınması gerekmektedir. Müdahale öncesi alınacak önlemler paniğin önlenmesinde de yararı olacak önlemlerdir. Örneğin iyi bir istihbaratın yapılması gerekmektedir. Topluluklara dışarıdan müdahale edebilecek grupların tespiti, ne gibi eylemlerde bulunabilecekleri gibi hususların önceden öğrenilmesi gerekir. Bir bombalama eyleminde bulunacak kişi ya da kişiler paniğe ve dolayısıyla da can ve mal kaybına neden olabilirler.

Toplumsal olay öncesinde yapılacak operasyonlar, gösteri yerine girişte yapılacak aramalar, kötü niyetli, psikopat, vb kişilerin alana alınmamasını, dolayısıyla doğacak paniğin önceden önlenmesini sağlayabilecektir. Olay yerinin belirlenip olaya kaynak olabilecek kurum ve kuruluşların tespit edilmesi de önemlidir. Örneğin, sağ görüşlü bir topluluğun yakınındaki sol bir kuruluşun kalabalığa bir saldırı olabilir. Bunun tam tersine kalabalık aşırı heyecana getirilip bu

gibi kuruluşlara da saldırtılabilir. Bu durumda da içeridekiler panikleyeceklerdir. Panik çıktığında topluluğun sevk edileceği yer ve yönler iyi bilinmelidir. Görev yerini tanımak korunması gerekli yerler için sağlıklı önlem almayı kolaylaştırabilir. Ayrıca panik anında topluluğu etkin bir şekilde sevk edebilmek için muhaberenin nasıl yapılacağı konusu da belirlenmelidir. Kargaşa anında gerek amirlerin birbirleriyle, gerekse amir ve memurların birbirleriyle haberleşmelerinin nasıl olacağı tespit edilmelidir. Yanlış anlama, cihazların bozulması gibi hususlar da göz önünde bulundurulmalıdır.

Toplumsal olayların başlangıcında “zorbalık hareketlerinin şiddetle önleneyeceği” (Akgün, ts:31) hususunun duyurulması potansiyel olarak fevri veya organizeli hareket edip panik doğuracakları caydırabilir. Olay anında liderlerin yakalanması aşamasında müdahale ederken topluluk liderini vermek istemeyecek ve bir arbede yaşanacaktır. Bu noktada izdihamın olması ve şiddete dönük hareketlerin doğması kaçınılmaz olabilir. Bu anda da panik doğabilir. Panik, topluluk mensuplarında doğabileceği gibi beklenmeyen bir mukavemet, silahlı saldırı, bombalama eylemi gibi durumlarda poliste de yaşanabilir. Özellikle “kof, ciddiyetten uzak bir kuvvet gösterisi ayaklanma hareketinin başlamasına ve yayılmasına neden olabilir.” (Akgün, ts:32). Toplumsal olaylarda “iyi eğitim görmüş, azimli ve heyecanlanmayan” memurların görevlendirilmesi sonuca ulaşma açısından önemlidir.

Panik Olmaması, Olunca Minimum Zararla Atlatılması İçin Polisin Yapması Gerekenler: Panik Yönetimi

Panik olayının meydana gelmemesi, meydana geldiği zaman en az zararlar (can ve mal bakımından) atlatılması için alınması ve yapılması gereken önlemlerden bazıları aşağıdaki gibi sıralanabilir. Panik yönetimindeki en önemli unsur, her şeyden önce polisin kendisinin paniklememesidir. Bunun için öncelikle polisin, paniğin tabiatını bilmesi insanların hangi davranışlarda bulunabileceklerini tahmin etmesi gerekir. Polis panik çıkmaması için öncelikle yukarıda bahsedilen “olay öncesi önlemler” denilen önlemlere başvurmalıdır.

3.1 Panikleyenlerde ne gibi davranışlar görülebilir?

Her ne kadar panikleyen insanların ne şekilde davranacaklarını tahmin etmek güç olsa da bazı ortak davranışlar görülebilir ve büyük ölçüde aşağıda anlatılan yolları takip eder. İnsanlar panik durumunda ilk önce canlarını kurtarmaya ve güvenli bir yere çıkmaya çalışırlar. Temel güdü, kişinin canının ne pahasına olursa olsun kurtarılmasıdır.

Sesi çok çıkan insanı ve onun verdiği komutları dinlerler. Çünkü muhakeme yetenekleri geçici olarak ortadan kalkmıştır. Telkine açıktırlar. Verilen komut doğrultusunda, eleştiriden uzak davranışlar sergilenmektedir.

İlk hareket edeni veya çevresindekiler ne yöne hareket ediyorsa onları takip ederler. Bu hareket toplu davranışın en önemli özelliklerinden biridir. Aksi yönde koşmak pek düşünülmez. Örneğin, 19 Mayıs 1999 günü Samsun 19 Mayıs Stadına giren bir kişi gösteri yapan bir kız çocuğunu elindeki (oyuncak) tabancayla rehin almıştır. Bunu gören çocuklar faile en yakın çevreden başlamak üzere tam aksi istikamette kaçırmaya başlamışlardır. Onların kaçtığını gören diğer çocuklar da onların kaçtığı yöne doğru kaçırmaya başlamışlardır.

Can telaşından dolayı panikleyenlerin insani duyguları zayıftır. İzdihamda ayaklarının altında kalan insanların ölebileceğini düşünemezler veya düşünseler bile önce kendi canlarını kurtarmaya çalışırlar. Yalnızken karıncayı bile incitmeyecek olan insanlar toplu halde kaçarken önlerine geleni ezebilirler. Bu genel olarak tüm toplu hareketlerde rastlanan bir durumdur. Örneğin, linç olayı da benzer bir durum arz eder. Telaşlıdırlar ve çok hızlı hareket ederler. Çünkü amaç mevcut tehlikeli durumdan bir an önce kurtulmaktır. Kalabalık adeta bir insan seli haline gelir. Bu hızlı hareket rasyonel düşünememenin bir diğer nedenidir. Acele etmekten dolayı düşünmeye fırsat bulunmamaktadır.

Örgütlerdeki kriz durumunu inceleyen H. Can ise kriz ortaya çıkıp arttıkça örgütlerin çözülmeye başlayabileceğini ve yönetimde panik durumunun yaşanabileceğini belirtmektedir. Can'a göre örgütün kriz dönemindeki korku ve panik davranışları şunlardır: “- Kriz döneminde yönetici personel devri artar. – Stress nedeniyle, güvenlik, saygı ve kendini gerçekleştirme ihtiyaçları tatmin edilemez duruma gelir. – İstenmeyen örgütsel iklim yaratılır. – Kriz döneminde örgüt üyeleri geri çekilme davranışı gösterirler, üretim miktarı azalır, devamsızlık ve işgören devri artar, tatminsizlikler çoğalır. – Kriz, kriz öncesi çatışmaları artırır. – Yöneticiler, kayıplarla ilgilenirler, çıkmazdan kurtulma yollarını ararlar zorunlu olarak kısa vadeli çözümleri kararlaştırırlar, basit mantıkla hareket ederler, panik duyarlar. – Kriz, bireysel amaçları tehdit eder, verimsizlik, hüsrana, gerilim ve iç korku yaratır. – Krizle ilgilenen üyelere bedenen ve zihinsel yorgunluk görülür.” (1991:271-272).

3.2 Polisin Yapması Gerekenler

Polis de bir insandır ve paniğe kapılması bir insan olarak tabii bir durumdur. Ancak bir kamu görevi gören ve bunun da ötesinde düzen ve güvenliği sağlamakla vazifeli olan polisin bu hedefleri gerçekleştirebilmesi için paniklememesi gerekir. Polisin paniklememesi için neler yapılmalıdır ya da polis neler yapmalıdır?

Polisin paniklememesi için ilk önce yeterli tecrübesi olması gerekir. Görev öncesinde polisler muhtemel panik durumlarına karşı tatbikat yaptırılmalıdır. Göreve çıkan polisler aşağıdakine benzer sorulara karşılık verebilmelidir. Arkadaşlarım bir molotof kokteyle yanmaya başlarsa ne yapmam gerekir? Şoför olarak bir yangın ortamına düşersen arabayı nasıl kullanacağım? Kalabalıkta yapılan bir suikast anında neler yapmalıyım?

İkinci olarak, kendisini bu gibi olayların çıkabileceği ve çıkınca sakin, soğukkanlı olunması gerektiği konusunda psikolojik olarak hazırlanmalıdır. Psikolojik hazırlanma, işin doğrusu, uzun bir süreçtir ve polisliğe ilk müracaatla birlikte başlar denilebilir. Polisliğe girişle birlikte memurlarda, gerek elbise, silah gibi maddi unsurların, gerekse devlet gücünü arkasında hissetme gibi manevi unsurların birleşimiyle kendisini güçlü görme, korkmama, paniklememe gibi bir psikolojik hazırlığın olduğu muhakkaktır. Ancak bu psikolojik hazırlığın zaman zaman gerek kişinin kendine yapacağı gerekse arkadaşları ve amirlerinin yapacağı telkinlerle pekiştirilmesi gerekmektedir.

Üçüncü bir husus olarak polis, görev yerini iyi tanımalıdır. Panik halinde insanların nasıl kurtulabileceği konusunda fikir yürütmelidir. Örneğin, “çıkışlar ne taraftadır ve kaç tane çıkış yolu vardır?” sorularını cevaplayabilmelidir. Gerek meydanlarda gerekse kapalı alanlarda kurtuluş yolları konusunda beyin jimnastiği yapmalıdır.

Dördüncü olarak, paniktekiler yüksek sesi ve hareket edenleri takip edeceklerinden megafon gibi araçlarla tok, kendinden emin emirlerle insanları yönlendirmelidirler. “Sakin olun”, “yere yatın”, “şeref tribünündekiler 1 nolu kapıya yönelin”, “itişmeyin” gibi komutlar paniktekileri hem yatıştırarak hem de istenilen yöne doğru yönlendirecektir. Maçlarda stat anonsları, konserlerde sanatçıların mikrofonları, polis otolarının anons cihazları bu amaçla kullanılabilir. Bu konuda anons görevlileri de eğitilmelidir.

Emir verme konusunda yararlanılacak diğer bir kesim ise toplum liderleridir. Eğer o topluluğa hakim kimseler varsa onlardan yararlanma yoluna gidilebilir. Topluluk panik anında bile liderini dinleyecektir. Özellikle ekonomik, sosyal ve siyasal kriz durumlarında toplum liderlerinin yatıştırıcı konuşmalar yapması çok etkileyicidir. Okullardaki paniklerde öğretmenler ilk başvurulacak kimselerdir ve dolayısıyla ilk eğitilmeleri gereken kimseler de bunlar olmalıdır.

Beşinci olarak, önde koşmak bazen tehlikeli olabilir. Ancak eğer yeterli eleman varsa ve panikleyenler bölünebilecekse bölmeye çalışmalı, onların önünde koşarak yol göstermelidir. Bu unsur sesli komutla birlikte ele alınmalıdır. Bu durumda kartopunun yuvarlanması gibi panikleyenlerin gerek miktar gerekse yıkıcılık olarak büyüyecekleri her zaman göz önünde bulundurulmalıdır.

Diğer bir husus, insanları mümkün olduğunca önceden bilgilendirme maddi koşulları hazırlamadır. İnsanlar, tehlike anında neler yapacakları, çıkış yollarının nereler olduğu konusunda uyarılmalıdırlar. Uçaklarda hosteslerin yolculuğun başında çıkışlar, hava yastıkları vs. hakkında bilgiler vermeleri gibi. Otobüslerde ise yolculuk öncesinde imdat çekiçlerinin yeri ve nasıl kullanılacağı; bazı otobüslerdeki acil çıkışların yeri vs. konularda yolcular bilgilendirilebilirler. Kamuya açık binalarda “ÇIKIŞ” levhaları belirgin ve mümkünse ışıklandırılmış olmalıdır. Otobüslerde imdat çekiçlerinin yerleri, kaza anında yapılacaklar konusunda yolcular bilgilendirilmelidir. Futbol kulüpleri taraftarlarını muhtemel olaylar ve panik konusunda eğitmelidirler. Bu konuda İngiltere’deki bazı futbol kulüpleri, polisle işbirliği içerisinde, kulüplerini, statlarını tanıtan; yasal hak ve sorumlulukları anlatan; toplumsal olaylar olunca ne gibi davranmaları gerektiğini anlatan; giriş, çıkış, polis kontrol merkezi, sağlık merkezi, yangın çıkışları gibi yerleri belirten, güzel goller eşliğinde video filmler hazırlayıp bunları cüz’i bir fiyatla satmakta ve dolayısıyla taraftarlarını eğitmektedir. İzdihamda olabileceklere, çocukların ve yaşlıların ezilebileceğine özellikle dikkat çekilmektedir.

Panik çıkması muhtemel alanlardan birisi de metrolar gibi toplu taşımacılığın olduğu yerlerdir. Bu gibi yerlerde paniği önleyici geniş güvenlik önlemlerinin alınması, maddi koşulların sağlanması gerekmektedir. Ancak örneğin, Ankara metrosunda pek çok eksikliğin bulunduğunu belirtmek gerekmektedir. Eksikliklerden bazıları şunlardır: Birinci olarak güvenlik gelmektedir. İstasyonlar arasındaki tünellerde kenarlarda gerek bakım onarım personeli, gerekse acil durumlarda kullanılmak üzere bir patika mevcuttur. Bakım onarım personelinin burayı kullanması durumunda bir problem yok, çünkü biliyorlar. Ancak metro yolcuları için bu durum söz konusu değildir. Metro hakkında genel, güvenliği hakkında ise özel bir broşürün hazırlanıp değişik seferlerde yolculara dağıtılması gerekmektedir. Metro durakları arasındaki mesafe 1 km.yi geçmektedir. Orta noktada yangın, su baskını vs. gibi doğal afet veya teknik bir arıza durumunda insan sevkıyatı nasıl olacaktır? Belki yetkililerin aklında bir çözüm vardır, ancak olay anında yetkilileri bulmak güç olmaktadır. Örneğin, iki istasyon arasına acil çıkış gibi bir çözüm düşünülebilirdi. Yetkililer teknik bir arızanın doğmayacağından çok emin

gözüküyorlar ve doğal afet durumu ise “Allah korusun” duası veya “ona karşı yapacak bir şey yok”, “bir şey olmaz” anlayışıyla çözülecek diye umut ediyor olabilirler. Titanik’in batışında ve binlerce can kaybı verilmesinde bu anlayışın etkili olduğu bilinmektedir. Unutulmamalıdır ki felaket bir kez gelir. Belki uçaklardaki güvenlik ve acil çıkış tanıtımı seansları benzeri uygulamalar her seferinde zor olabilir ama broşürlerle halkın aydınlatılması sağlanabilir. Gönüllülerin katılımıyla sivil savunma tatbikatları benzeri bir uygulama senede bir kaç kez, ölü saatlerde yapılabilir.

Bazen de o anda olan bir olaydan habersiz insanların bu olayı duyması panik oluşturabilir. Örneğin, bir uçak kaçırma olayında hadise pilot kabininde geçiyorsa veya uçakta bir problem varsa bu durumun yolculara hissettirilmemesi gerekir. Kapalı binaların boşaltılmasında da mümkünse herkese haber vermeden kısmi boşaltımlar yapılmalıdır. Örneğin, sinemada bomba ihbarı var ve sinemanın çıkışları da arkadan ise sessizce arka koltuklardan başlayarak boşaltma işlemi gerçekleştirilmelidir. Ayrıca polis panikleyen insanlardan paniklemeden diğer bir grup insan varsa onları da korumak için gerekli önlemleri almalıdır. Örneğin, toplu gösterilerde polisin çevre önlemleri almasının bir amacı da budur.

Son olarak, inançlar ve toplumsal değerler de paniğin önlenmesinde ve seyir şekli halinde yöneticilere bir fikir verebilir. Kişiler sosyalleşme süreci içerisinde özümseyerek elde ettikleri sosyo-kültürel değerlerden en önemli kriz anlarında dahi yüz çevirememektedirler (Ergil, 1994:70). İnanç bu konudaki en önemli değerdir. Örneğin, savaşı kaybedeceğini anlayan birlikler paniğe kapılmayıp son dualarını ederek saldırıyı beklemektedirler (Quarantelli, 1980:68-79). Ayrıca fedakarlığın bir erdem olarak işlendiği toplumlarda bazı insanların panik halinde kaçmak yerine, sığınmak veya kurtarmak için, sevdiklerine doğru yöneldikleri görülmüştür. Sevdiklerini kurtarmak için insanlar kendilerini ölüme atabilmekte, yaşam şansını onlara tanımaktadırlar. Dolayısıyla toplumun kültürel değerleri ve yapısı iyi bilinmelidir. Toplumun oluşturduğu “kadınlara ve çocuklara öncelik tanınması” normu panik anında bile işlemektedir.

Toplumsal değerlerin panik anında nasıl çalıştığını en güzel Titanik örneği göstermektedir. Titanik gemisinin battığı 1912 yılı İngiltere’de Kral Edward zamanıdır ve sosyal sınıfların, sınıf kimliğinin en belirgin olduğu dönemdir. Felaketten sonra yapılan tespitlerde birinci sınıf kabinlerde seyahat eden 143 kadından sadece 4’ünün (%2.8), ikinci sınıf kabindeki 93 kadından 15’inin (%16.1), üçüncü sınıf kabindeki 179 kadından 81’inin (%45.3) yaşamını yitirdiği görülmüştür. Buna ilaveten birinci ve ikinci sınıf kabinlerdeki 29 çocuktan sadece 1 tanesi yaşamını yitirirken üçüncü sınıf kabindeki 76 çocuktan 23 tanesi yaşamını yitirmiştir (Broom & Selznick, 1963:192). İstatistikler, Titanik’te, ondan bir kaç yıl öncesinden batan “the Republic” gemisinde Kaptan Sealby’ın verdiği “Unutmayın! Önce kadın ve çocuklar, sonra birinci kabin, daha sonra diğerleri binecekler!” komutunun da olmamasına rağmen panik anında dahi sosyal sınıf ayrımının yapıldığını göstermektedir.

SONUÇ

Bir toplu davranış biçimi olan panik durumunda insanlar şuursuz, yıkıcı, organizesiz davranışlarda bulunurlar. Bu makalede iddia edildiği gibi panik halinde davranışlar yüzde yüz kestirilemez ama hazırlıklı olunursa zararlar minimuma indirgenebilir. Çünkü panik davranışında bile insanlar genel çizgileri tahmin edilebilen belli yolları izlemektedir. Bu yollar bilinip personel bunlara karşı hazırlıklı olursa panikleyenler istenilen şekilde yönetilebilirler. Burada polisin bilgili, tecrübeli olmasının yanında

toplumun da eğitilip hazırlanması ve yangın merdiveni, can yeleği vs. gibi maddi olanakların da topluma sunulması gerekmektedir.

Bir kriz ortamı doğuran panik durumunda polis yöneticilerine (amirlerine) büyük görevler düşmektedir. Amirler, personellerini her zaman bu gibi durumlara hazırlıklı tutmalıdırlar. Zaman zaman yapacakları tatbikatlarla da eksiklerini görmeye ve gidermeye çalışmalıdırlar.

KAYNAKÇA:

- AKGÜN, F., (ts (tarihsiz)), *Toplumsal Olaylar ve Polisin Rolü*, (Polis Okulları Ders Notu).
- ARKONANÇ, S., (1993), *Grup İlişkileri*, İstanbul:Alfa.
- BROOM, L. & SELZNICK, P. (1963). *Sociology*. N.Y: Harper & Row.
- CAN, H., (1991), *Organizasyon ve Yönetim*, Ankara: Adım Yay.
- ERGİL, D. (1994). *Toplum ve İnsan*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- HAYES, N. (1993). *Principles of Social Psychology*. Hove: Lawrence Earlbaum Associates, Pub.
- QUARANTELLI, E. L. (1980). "Images of Withdrawal Behavior in Disastres: Basic Misconceptions", *Social Problems*, 8(Summer, 1980), s. 68-79.
- RULE, J. B. (1988). *Theories of Civil Violence*. California: Uni. Of California Press.
- SMELSER, N. (1962). *Theory of Collective Behaviour*. London: Routledge & Kegan Paul.